

Стиль управління – це соціально-психологічна характеристика позиції педагога в навчальному процесі, його ставлення до своєї справи і до тих, хто навчається.

Ефективність управлінської діяльності залежить від того, якими якостями особистості володіє педагог, що і як він робить, яка його манера поведінки стосовно учнів (студентів). Ці якості і особливості управлінської діяльності педагога складають певний стиль.

Отже, стиль управління (керівництва) – це стійка система практичних дій педагога, сукупність методів його впливу на учнів з метою розв’язання управлінських задач. Розрізняють три стилі управління.

Авторитарний стиль характеризується тим, що педагог, як правило, одноосібно приймає управлінське рішення, нав’язує свою волю учням, не дає змогу проявити їм свою ініціативу. Свої вимоги висловлює у директивній формі. Авторитарний педагог не любить заперечень і зауважень, не визнає думку учнів (студентів).

Демократичний стиль управління порівняно з авторитарним створює іншу систему зв’язків і відносин зі студентами. Педагог-демократ здійснює вплив шляхом переконання і заохочення за прояв ініціативи, часто звертається до групової дискусії і колективного прийняття рішення. Він, як правило, має глибокі психолого-педагогічні знання і успішно їх використовує, володіє високою емоційною стійкістю і здатен до співробітництва.

Ліберальний стиль управління характеризується пасивністю педагога при виконанні управлінських функцій. Він надає учням (студентам) повну свободу дій; уникає конфліктів, приймає ті рішення, які запропоновані групою.

Таким чином, проаналізовані науково-педагогічні джерела дали можливість виділити і охарактеризувати управління навчальною діяльністю студентів як вид професійної діяльності викладача, який має як різновид педагогічного управління такі характерні ознаки: управління – це діяльність суб’єктів; управління спрямоване на створення, становлення, функціонування і розвиток системи управління; управління здійснюється за допомогою реалізації управлінських функцій; ефективність управління характеризується такими його властивостями, як цілеспрямованість, системність, прогностичність, циклічність. Таке тлумачення цього поняття підкреслює:

а) провідну роль педагога в процесі навчання;

б) спрямованість педагогічного управління на комплексне розв’язання навчально-виховних завдань, стимулювання активності учнів (студентів);

в) стиль керівництва, що забезпечує взаємодію і співробітництво суб’єктів навчання, спрямування їх на самоорганізацію і самоуправління;

г) взаємозв’язок опосередкованого управління, яке реалізується в навчальних програмах, підручниках та інших засобах навчання, і прямого впливу педагога на пізнавальну діяльність учнів (студентів).

Студент має бути готовим не тільки психологічно, а й знаннєво до виконання управлінських функцій як однієї з важливих складових педагогічної діяльності, від якої значною мірою залежить ефективність управління навчанням, а отже, й результати спільної діяльності викладача і студентів.

Ефективність управління навчанням передбачає виконання таких етапів:

а) формулювання чітких цілей навчання;

б) діагностування (об’єктивне з’ясування рівня психологічного розвитку учнів, стану засвоєння ними основних знань, практичних дій з певного навчального предмета, рівня самостійності);

в) розробка програми (плану) реалізації цілей навчання;

г) здобуття інформації про стан процесу навчання (зворотний зв’язок);

д) аналіз інформації, коригування на його основі навчального процесу.

Подальшого дослідження потребують питання формування у майбутніх викладачів готовності до управління навчальною діяльністю студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кузьмина Н. В. Основы вузовской педагогики / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1972. – 311 с.
3. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон. – М. : «Дело», 1997. – 704 с.
4. Социально-психологические основы управления: руководитель и педагогический коллектив / Р. Х. Шакуров. – М. : Просвещение, 1990. – 208 с.
5. Якунин В. А. Обучение как процесс управления: Психологические аспекты / В. А. Якунин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 160 с.

УДК 378.147

Александрова Н.М.

аспірант кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА

У статті аналізується науково-педагогічна література з проблеми формування управлінської культури спеціаліста (менеджера, керівника навчального закладу, вчителя). Автор обґрунтовує актуальність і

необхідність розробки відповідної методики формування управлінської культури майбутніх викладачів економіки в економічному університеті.

Ключові слова: управлінська культура вчителя, управлінська культура керівника, управлінська культура менеджера, психолого-педагогічна підготовка майбутніх викладачів, методика формування управлінської культури викладача.

Александрова Н. Н. Теоретический аспект формирования управленческой культуры преподавателя. В статье анализируется научно-педагогическая литература по проблеме формирования управленческой культуры специалиста (менеджера, руководителя учебного заведения, учителя). Автор обосновывает необходимость и актуальность разработки соответствующей методики формирования управленческой культуры преподавателя в экономическом университете.

Ключевые слова: управленческая культура учителя, управленческая культура руководителя, управленческая культура менеджера, психолого-педагогическая подготовка будущих преподавателей, методика формирования управленческой культуры преподавателя в экономическом университете.

Aleksandrova, N. N. The theoretical aspect of forming the lecturer's governance culture. The pedagogical literature on the issues of forming the specialist's governance culture (manager's governance culture, head master's governance culture, teacher's governance culture) is analyzed. The author of the article justifies the necessity and importance of working out the relevant method of forming the lecturer's governance culture in the economic university.

Key words: teacher's governance culture, head master's governance culture, manager's governance culture, psychology-pedagogical preparation of future lecturers, method of forming the lecturer's governance culture.

Сучасні зрушення у соціально-економічному розвитку суспільства не змогли оминати й істотно вплинути на модернізацію сучасного вищого навчального закладу. Новий рівень його розвитку змінив роль викладача й актуалізував значення його управлінських функцій. Визнання важливості здійснення викладачем управління педагогічним процесом породжує необхідність його цілісної підготовки до управлінської діяльності, розвитку управлінських знань, умінь і професійно-особистісних характеристик. Водночас, як зауважує Н. Тамарська, цілісна підготовка майбутніх педагогів до управлінської діяльності в сучасних умовах можлива за умови, якщо предметом формування в процесі професійної освіти постає комплексна професійно-особистісна характеристика, якою є його управлінська культура, що відтворює його готовність до управлінської діяльності на різних рівнях [7, с. 16]. У зв'язку з цим в останні роки підвищується зацікавленість науковців до проблеми формування управлінської культури педагога як менеджера освітнього процесу, який, крім знань в галузі педагогіки, психології, різних методик, має бути професійно підготовленим до управлінської діяльності.

Такий підхід актуалізував теоретичну розробку та практичне залучення ідей самонадзороку (В. Андреев, С. Кульневич, В. Лещинський), педагогічного менеджменту (Л. Байборода, Л. Горюнова, А. Губа, Н. Немова, Ю. Конаржевський, М. Поташнік, П. Третьяков, Т. Шамова), управлінської діяльності класного керівника (Л. Байборода, В. Каракеовський, Л. Новікова, М. Рожков), учнівського самоуправління (В. Бачкарьов, Н. Капустін, М. Рожков), управлінські функції по керівництву навчально-пізнавальною діяльністю учнів (В. Якунін), можливості самоорганізації (Н. Попова), самоконтролю вчителя (А. Бакірова). Виявлені дослідження відтворюють багатоаспектність управлінської діяльності педагога, демонструючи реальні запити практики на теоретичне обґрунтування його управлінських функцій.

Аналіз сучасної філософської й психолого-педагогічної літератури (І. Зязюн, М. Каган, Н. Крилова, Є. Оганесян, Г. Сулова, Е. Селір, Г. Зиммель) дає підстави констатувати посилення взаємодії освіти та культури, яка визначається у науковому світі як норма. Значний внесок у дослідження окремих аспектів освіти, орієнтованих на культуру, зробили такі філософи та психологи, як М. Бахтін (ідея діалогу культур), В. Біблер (культура як діалог), Л. Виготський (культурно-історичний підхід до розвитку особистості), Г. Батищев, М. Мамардашвілі (уявлення про культурне поле особистості). Це зумовлює чітку тенденцію до пошуку нових підходів до навчання та виховання сучасного покоління майбутніх педагогів. Саме таким є культурологічний підхід, який забезпечує багатовимірний погляд і полісистемне пояснення сутності культурних проблем, цінностей і компонентів сучасної освіти та спрямований на формування різних культурологічних складових професіоналізму викладача. Постає завдання формування педагогічної, психологічної, методологічної, інформаційної, валеологічної культур, які у сукупності формують професійно-педагогічну культуру викладача. Проте за наявності різновекторних наукових розробок культурологічних складових у процесі психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів у непедагогічних навчальних закладах бракує досліджень щодо формування у них управлінської культури.

У статті ставимо за мету на основі аналізу наукових джерел з проблеми формування управлінської культури майбутнього фахівця (керівник навчального закладу, менеджер, учитель) з'ясувати стан проблеми і обґрунтувати необхідність формування управлінської культури майбутніх викладачів.

Управлінська культура викладача є інтегративною, професійно-особистісною характеристикою, що є відповідним ступенем оволодіння спеціалістом управлінським досвідом, показником його вдосконалення в управлінській діяльності, досягнутого рівня розвитку його особистості як організатора і управлінця навчально-пізнавальної діяльності студентів та його прагнення до постійного вдосконалення своєї професійної діяльності. Крізь управлінську культуру виявляється ставлення викладача до своєї професійної діяльності, розуміння її суті, ролі і місця управлінця в управлінні навчальним процесом, характер управлінської підготовки, стиль управлінської діяльності, спілкування, поведінка, прагнення до самовдосконалення. Отже, сама професійна

діяльність викладача потребує формування у нього управлінської культури ще під час професійної підготовки майбутніх викладачів.

Формування управлінської культури педагога вимагає комплексного підходу до дослідження та виявлення даних педагогічної науки, які дозволять глибше зрозуміти, виявити рівень дослідження цієї проблеми, що, в свою чергу, дозволить збагатити емпіричний досвід психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів у непедагогічному вищому навчальному закладі.

Зміст і сутність управлінської культури викладача як важливої його особистісно-професійної характеристики дають нам усі підстави стверджувати, що успішність та ефективність педагогічної діяльності залежить від рівня його управлінської культури. Вона відтворює не лише його готовність до здійснення управлінської діяльності, а й має прояв у здатності педагога на відповідному рівні творчої самореалізації здійснювати педагогічне управління, тобто сприяти реалізації основних управлінських функцій. Управлінську культуру викладача можна розглядати як майстерність і міру вдосконалення діяльності викладача щодо реалізації об'єктивних управлінських функцій при вирішенні конкретних завдань управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

У зв'язку з цим постає необхідність розробити механізм її формування, з'ясувати умови, що сприятимуть ефективності перебігу процесу формування управлінської культури майбутніх викладачів економічних дисциплін у непедагогічному вищому навчальному закладі. З цією метою вважаємо за необхідне з'ясувати ступінь розробленості цієї проблеми у сучасній педагогічній науці.

Варто зазначити, що проблема формування управлінської культури особистості розглядається в процесі підготовки передусім керівників і державних службовців у зв'язку з пошуками шляхів вдосконалення їхньої управлінської професійної діяльності. Нині існують цікаві підходи до проблеми формування управлінської культури особистості керівника. Теоретичні основи формування культурологічних характеристик управлінців достатнього глибоко опрацьовані філософами, соціологами, психологами і педагогами: розглянуті загальнометодологічні питання формування і розвитку професійної культури (В. Бенін, О. Деркач, М. Дураков, Л. Соколова); як проблема філософсько-антропологічного дослідження культури управління розглядається в роботі Л. Косторної; як об'єкт соціологічного дослідження управлінська культура вивчається у роботах А. Галямової, О. Лазарева, Б. Паригіна; в контексті менеджменту концептуальні питання формування і розвитку культури управлінської діяльності стали предметом досліджень М. Переверзева, О. Русалінової, В. Співака; проблему формування управлінської ціннісної культури в процесі підготовки керівних кадрів розглядав О. Гудієв; питаннями пошуків умов, факторів і закономірностей формування й розвитку управлінської культури керівників переймалися Л. Васильченко, С. Корольок.

Соціально-філософський аналіз управлінської культури особистості керівника і сучасного стану управління дозволив І. Мяготіній, В. Мешалкіну, М. Галенко не лише представити узагальнений образ сучасного управління, де управлінська культура розглядається як професійно значуща якість, а й виявити методологічні принципи, об'єктивні й суб'єктивні умови і закономірності її формування, з'ясувати її пріоритетні напрями розвитку у сучасних умовах з урахуванням соціокультурної ситуації розвитку сучасного інформаційного суспільства. Пропонуючи власне розуміння управлінської культури особистості як інтегративної якості, що має прояв у сформованості і розвитку спеціальних знань, навичок й умінь, здібностей до творчого застосування різних стилів управління в залежності від ситуації, цілей і завдань, І. Мяготіна розглядає її формування як цілісний процес, який представлений єдністю цілей і змісту, методів і засобів, а також кінцевих результатів [6, с. 63]. Серед пріоритетних принципів процесу формування управлінської культури дослідниця виокремлює принцип науковості (управлінська діяльність базується на наукових засадах), принцип системності або цілісності (гармонійна цінність відповідних якостей особистості), принцип цілеспрямованості цього процесу і принцип поетапного формування і розвитку управлінської культури, який передбачає дозування змісту її компонентів у часі і завданнях. Автор також виокремлює і систематизує умови й фактори формування управлінської культури за рівнями, серед яких особливого значення набуває соціальне середовище, управлінська праця, відносини, культурні традиції, особливості історичного розвитку суспільства. До суб'єктивних факторів дослідниця відносить психічні особливості, світогляд, ціннісні орієнтації тощо.

В останні роки підвищується зацікавленість науковців до проблеми формування управлінської культури педагога як менеджера освітнього процесу, який, крім знань у галузі педагогіки, психології, різних методик, має бути професійно підготовленим до управлінської діяльності, про що вказують дослідження Л. Азарової, Н. Бурмакіна, Г. Гафарова, А. Губи, Т. Горюнової, М. Кононенко, Н. Тамарської.

Звернення дослідників до важливості формування культурологічних характеристик педагога нині не є випадковим, оскільки, по-перше, культура постає як вищий прояв компетентності (Б. Гершунський), як інтеріоризація цивілізаційного досвіду (М. Каган), а, по-друге, лише при цілісному підході до формування професійно-педагогічної культури, науково-дослідницької, конфліктологічної, управлінської та інших субкультур у процесі професійної підготовки можливо найбільш ефективно підготувати педагога до відповідного виду діяльності.

У сучасних умовах, як переконує Т. Горюнова, можливість обирати програми, методи, засоби і форми педагогічного процесу, з одного боку відкривають нові можливості для творчої самореалізації майбутніх педагогів, а з іншого, – висувають особливі вимоги до рівня професійної культури управління педагогічним процесом у навчальних закладах [2]. Проблема формування управлінської культури педагога в теорії педагогічної думки розглядається, як правило, у зв'язку з пошуками шляхів професійного вдосконалення його

особистості та в контексті аналізу генези ідей розвитку управління.

У педагогічній науці Т. Горюнова зосередила увагу на розробці теоретико-методологічних підходів до формування управлінської культури майбутніх педагогів у педагогічному вищому навчальному закладі. Автор запропонувала власну дидактичну систему формування управлінської культури майбутніх педагогів дошкільної освіти на основі особистісно зорієнтованого навчання, розробила показники рівнів сформованості управлінської культури педагога (мотиваційно-ціннісні орієнтації – розуміння значущості управлінської культури у педагогічній діяльності, ставлення до партнера як рівноправного суб’єкта педагогічної взаємодії, ціннісне ставлення до власної управлінської культури як умови досягнення вершин професіоналізму; обсяг професійних знань про сутність педагогічного управління, культурних форм його здійснення; ступінь розвитку основних функцій педагогічного управління) [2, с. 7].

На переорієнтацію професійної підготовки майбутніх педагогів (вчителів) на формування управлінської культури на рівнях управління навчально-пізнавальною діяльністю тих, хто навчається, співуправління як суб’єкта шкільної організації та необхідності здійснювати самоуправління звертає увагу у своєму дослідженні М. Кононенко [4, с. 27]. Автор розробила педагогічну технологію формування управлінської культури у майбутніх учителів, яка включає в себе діагностичну методикку виявлення рівнів сформованості управлінської культури у майбутніх вчителів, номенклатуру цілей, які забезпечують цілісний підхід до формування знань, умінь і ціннісних орієнтацій щодо здійснення управління на різних рівнях. Формування управлінської культури майбутніх учителів постає, як підкреслює автор, однією з важливих цілей професійної підготовки в педагогічному вищому навчальному закладі. Розроблена автором педагогічна технологія формування управлінської культури майбутніх вчителів у діагностично-цільовому блоці відтворює її сутність (аксіологічний аспект), у змістовному блоці враховує спрямованість психолого-педагогічних дисциплін на формування управлінської культури (інформаційний аспект), у процесуальному блоці характеризується застосуванням інтерактивних форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів (операціональний аспект). Ознаки сформованості управлінської культури у майбутніх вчителів визначаються рівнем знань, умінь, ціннісних орієнтацій, які забезпечують здійснення викладачем результативного співуправління, управління собою та навчально-виховним процесом у класі. Обґрунтувавши можливості вдосконалення процесу професійної підготовки вчителя в результаті формування у нього управлінської культури, автор зробив істотний внесок в розвиток педагогічного менеджменту: отримані знання істотно вплинуть на удосконалення процесу професійної підготовки шляхом формування управлінської культури вчителя, результати дослідження здолали прогалину у культурологічному підході до формування управлінської культури, що сприятиме підвищенню ефективності наукових досліджень у галузі педагогічного менеджменту, вищої професійної освіти.

Подальшим кроком вдосконалення професійної підготовки студентів – майбутніх учителів у педагогічному вищому навчальному закладі стала розроблена І. Кузнецовою науково обґрунтована технологія формування управлінської культури майбутніх учителів на основі залучення зарубіжного управлінського досвіду [5]. Узагальнення і систематизація зарубіжного управлінського досвіду дозволили автору розробити і експериментально довести ефективність авторської технології формування управлінської культури студентів – майбутніх педагогів, яка охоплює теоретичний блок, спрямований на використання теоретичних ідей, пов’язаних з управлінням змінами (концепція адаптивного управління Р. Хайфітца), теорії управління конфліктами (теорія Томаса-Кілмана), ідеї розвитку емоційного інтелекту (теорія Д. Големана), концепції кризового управління Е. Шекельтона та емпіричний блок, який включає в себе інноваційні методи і прийоми (кейси), групові форми організації діяльності студентів (проекти), залучення у навчальну діяльність практико зорієнтованих інструментів виконання управлінських функцій. Автор розробила дидактичні ресурси для забезпечення навчальної і квазіпрофесійної діяльності студентів, які сприяли формуванню управлінської культури студентів – майбутніх педагогів, що допомогло здолати стереотипи у сприйнятті специфіки педагогічної праці, підвищити інформованість у сфері сучасних управлінських підходів, окреслити особистісні цілі і цінності, сформувати стремління до самовдосконалення та кар’єрного зросту, підвищити рівень емоційного інтелекту та сформувати адекватний рівень мотивації для уникнення невдач. Дослідниця також розробила діагностичний комплекс, який дозволяє констатувати рівень сформованості управлінської культури студентів – майбутніх вчителів. Автор вперше розкрила можливості застосування концепції обмеженого здійснення управлінської діяльності в контексті особливостей і специфіки педагогічної праці. Запропонований автором міждисциплінарний підхід до формування управлінської культури, який інтегрує в собі теоретичні ідеї комплексу наук про людину і суспільство, істотно розширив і конкретизував наукові уявлення про зміст, роль і шляхи процесу формування управлінської культури.

Водночас російська дослідниця Н. Тамарська стверджує, що розроблені технології формування управлінської культури педагога не відтворюють наступність між різними ступенями неперервної педагогічної освіти. Як зазначає автор, усі існуючі механізми формування управлінської культури є важливими і мають місце як у системі підвищення кваліфікації, так і в системі післядипломної підготовки, проте вони, як намагається переконати автор, не враховують попередній досвід і потенційний розвиток особистості, тобто неперервність освіти [7]. У своєму дослідженні Н. Тамарська продемонструвала, яким чином парадигма цілісного та неперервного процесу професійної підготовки сприяє формуванню управлінської культури педагога. Ретроспективний аналіз дозволив дослідниці встановити логіку накопичення управлінського досвіду та становлення управлінської культури як соціально-педагогічного явища, що детермінувало актуалізацію питання про необхідність теоретичного осмислення управлінської культури як професійно-особистісної характеристики педагога. Провідною метою цього дослідження стала розробка та обґрунтування домінантно-позиційного підходу,

реалізація якого постає умовою успішного оволодіння педагогом управлінською культурою та його становлення як керівника в процесі неперервної професійної підготовки. Процес формування управлінської культури педагога представлений в логіці зміни стадій: управлінська культура учня – майбутнього вчителя, управлінська культура студента – майбутнього вчителя, управлінська культура педагога – вчителя, управлінська культура педагога – керівника. Саме динаміка формування управлінської культури педагога в процесі професійної підготовки, на переконання автора, відтворює його становлення як керівника. Автор вважає, що формування управлінської культури у такий спосіб забезпечує розвиток потреб в оволодінні знаннями і вміннями домінуючого рівня управління (самоуправління, управління, співуправління) у відповідних статусно-рольових позиціях (учень – майбутній вчитель, студент – майбутній вчитель, педагог – вчитель, педагог – керівник), які займає суб’єкт неперервної професійної підготовки на відповідних її етапах. На переконання дослідниці, на кожному етапі становлення управлінської культури педагога безпосередньо формуються знання, вміння і ціннісні орієнтації, які проходять відповідні стадії осмислення – усвідомлення – реалізація. Автор доводить необхідність моделювання процесу формування управлінської культури педагога, який відбувається у навчанні і вихованні крізь здійснення міжособистісних відносин і самоосвіти, причому автор акцентує увагу на доцільності засвоєння накопиченого досвіду шляхом додавання власного внеску в культурний прошарок, що сприятиме усвідомленому процесу засвоєння управлінської культури та підкреслюватиме суб’єкт-суб’єктний характер її передавання. Серед основних факторів саморозвитку управлінської культури педагога автор виокремлює максимальне задіяння педагога в управлінську діяльність і стимулювання рефлексією.

На професійне становлення та вдосконалення педагога в професійній педагогічній діяльності, однією з важливих складових якої є науково-методична робота у освітньому закладі, вказує у своєму дослідженні Л. Азарова [1]. Автор ставить за мету розробити технологію і виявити особливості та концептуальні підходи до формування управлінської культури педагога в процесі науково-методичної роботи. Автор розробила технологію формування управлінської культури педагога як цілісне, системне поєднання діагностико-цільового та змістовно-процесуального блоків, які відтворюють специфіку концептуальних підходів, новий зміст науково-методичної роботи і інноваційну діяльність в освіті.

Запропонована авторська технологія концептуально базується на акмеологічному підході, згідно з яким управлінська культура педагога розглядається як прояв професіоналізму, а формування управлінських знань, умінь і ціннісних орієнтацій – як мета підвищення кваліфікації педагога і науково-методичної роботи та андрагогічному підході, який дозволяє організувати процес формування управлінської культури педагога відповідно до принципів теорії навчання і підготовки дорослих. Автор науково обґрунтувала можливість формування управлінської культури педагога в процесі науково-методичної роботи при здійсненні домінантно-позиційного підходу до розвитку управлінських знань, умінь і ціннісних орієнтацій у педагога.

До фундаментальних робіт з питання формування управлінської культури вчителя слід віднести наукову працю А. Губи. Дослідник дотримується думки, що формування управлінської культури майбутніх учителів – менеджерів освіти є складовою їхньої професійної підготовки, що передбачає засвоєння студентами знань і способів здійснення управлінської діяльності на професійно-педагогічному, фахово-предметному й методичному рівнях і тим самим обумовлює зміст та етапи педагогічних заходів, що у своїй сукупності створюють цілісну систему формування досліджуваного феномена [3]. Провідною ідеєю концепції автора є розуміння управлінської культури сучасного вчителя як невід’ємної складової його професійно-педагогічної культури через необхідність виконання функцій менеджера навчально-виховного процесу. У зв’язку з цим автор ставить за мету на основі історико-логічного, проблемно-цільового, порівняльного, ретроспективного аналізу розробити та експериментально випробувати модель науково-методичного забезпечення теоретично обґрунтованої системи формування управлінської культури для підвищення рівня професійної готовності педагогів як майбутніх менеджерів освіти в процесі професійної підготовки. Дослідник розробляє сукупність теоретико-методологічних положень й організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на реалізацію системи формування управлінської культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Обґрунтувавши парадигмально-концептуальні детермінанти (гуманістичний, культурологічний, системний, акмеологічний, ресурсний, інноваційно-дослідницький підходи), автор переконаний, що має бути розроблена й впроваджена науково-методична система формування управлінської культури на всіх етапах навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу. Однією з умов успішної реалізації цієї системи має бути усвідомлення майбутніми вчителями свого призначення як менеджерів освіти, формування потреби в оволодінні управлінською культурою. Автор доводить необхідність конкретизувати й доповнити зміст і структуру освітнього процесу відповідно до завдань й основних компонентів управлінської культури.

Проведений нами теоретичний аналіз сучасного наукового доробку з проблеми формування управлінської культури майбутнього фахівця (менеджера, керівника навчального закладу, вчителя), дає підстави для таких висновків:

професійна підготовка студентів – майбутніх учителів, як правило, здійснюється у вищих педагогічних навчальних закладах і передбачає оволодіння ними знаннями зі спеціального предмета, психолого-педагогічну і методичну освіченість, готовність до здійснення управлінської діяльності;

питання формування управлінської культури педагога розглядається дослідниками в рамках професійної підготовки в педагогічному вищому навчальному закладі;

формування управлінської культури сучасного вчителя розглядається як невід’ємна складова його професійно-педагогічної культури через необхідність виконання функцій менеджера навчально-виховного

процесу;

більшість дослідників вказують на важливість і необхідність технологізації процесу формування управлінської культури, який представлений єдністю змісту, цілей, засобів і кінцевих результатів;

процес формування управлінської культури спрямований як на розвиток здібностей до свідомої самоорганізації діяльності і самоуправління інтелектуальними, фізичними та моральними резервами, так і оволодіння культурологічними здібностями до самоосвіти та самовдосконалення отриманих знань і вмінь, для того щоб ефективно управляти навчально-пізнавальною діяльністю тих, хто навчається.

Таким чином, з проведеного аналізу наукової літератури можемо констатувати відсутність наукового доробку з проблеми формування управлінської культури майбутніх викладачів, що, в свою чергу, зумовлює необхідність розробити відповідну методику формування управлінської культури студентів – майбутніх викладачів економіки в економічному університеті.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці концептуальних підходів, принципів та організаційних методів і прийомів формування управлінської культури майбутніх викладачів економічних дисциплін у процесі їхньої психолого-педагогічної підготовки в економічному університеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова Л. А. Формирование управленческой культуры педагога в процессе научно-методической работы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Любовь Александровна Азарова. – Калининград, 2005. – 215 с.
2. Горюнова Т. М. Развитие управленческой культуры педагога дошкольного образования: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Т. М. Горюнова. – Ростов-на-Дону, 1999. – 22 с.
3. Губа А. В. Теоретико-методологічні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти: дис... доктора пед. наук: 13.00.04 / Анатолий Васильевич Губа. – Запоріжжя, 2010. – 450 с.
4. Кононенко М. А. Формирование управленческой культуры учителя в процессе профессиональной подготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Марина Анатольевна Кононенко. – Калининград, 2002. – 196 с.
5. Кузнецова И. А. Зарубежный опыт как основа технологии эффективного формирования управленческой культуры студентов – будущих педагогов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Ирина Александровна Кузнецова. – М., 2006. – 261 с.
6. Мяготина И. А. Управленческая культура личности руководителя современной России: дис. ... канд. философ. наук: 09.00.11 / Ирина Александровна Мяготина. – М., 2006. – 185 с.
7. Тамарская Н. В. Формирование управленческой культуры педагога в системе непрерывной профессиональной подготовки: дис. ... док. пед. наук: 13.00.08 / Нина Васильевна Тамарская. – Калининград, 2004. – 396 с.

УДК 378.14

Івах С. М.

доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету ім. Івана Франка

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розкриваються поняття професійного самовиховання і саморозвитку, висвітлюється їхня роль у становленні майбутнього педагога; обґрунтовуються умови, чинники, структура самовиховання та характеризуються його основні методи, які забезпечують професійне становлення й розвиток майбутнього педагога.

Ключові слова: майбутні педагоги, професійна підготовка, саморозвиток, самовиховання, методи самовиховання.

Івах С. М. Профессиональное саморазвитие будущего педагога. В статье раскрываются понятия самовоспитания и саморазвития, освещается их роль в становлении будущего педагога, обосновываются условия, факторы, структура самовоспитания и характеризуются его основные методы, способствующие профессиональному становлению и развитию будущего педагога.

Ключевые слова: будущие педагоги, профессиональная подготовка, самовоспитание, саморазвитие, методы самовоспитания.

Ivakh, S. Professional self-development of future teachers. The article deals with the notion of professional self-education and self-development, its role in future teachers' training. We have substantiated the conditions, factors, self-educational structure and characterized the basic methods ensuring professional formation and development of future teacher.

Key words: future teachers, professional training, self-development, self-education, methods of self-education.

Головною метою сучасної освіти постає виховання соціально активної, відповідальної, самостійної, творчої людини, здатної до критичного мислення і самоосвіти. Ці важливі завдання, проголошені в Державній національній програмі “Освіта. Україна XXI століття”, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України “Про освіту”, відповідно передбачають значні зміни в організації та управлінні навчально-виховним процесом. Виокремимо серед них два основні напрями. Це створення умов для саморозвитку та самоорганізації суб’єктів навчально-виховного процесу: 1) учня, що зумовлює впровадження